

چالش‌ها و چشم‌اندازهای کنترل مؤثر مرزها

(نگاهی راهبردی به آینده امنیت مرزها در ایران)

داوود مهدوی*

چکیده

مرزها به عنوان آخرین حد قلمرو یک دولت و کشور، معمولاً تحت تاثیر تحولات دو سوی مرز قرار می‌گیرند. از این رو مرزها معمولاً خط مقدم تحولات و تغییرات ایجاد شده، یا در حال تحول کشورهای مقابل هستند. چنانچه در آن سوی مرزها، کشورهای مجاور از بی‌ثباتی، هرج و مرج و وضعیت اقتصادی نامناسب برخوردار باشند. تاثیر آن متعاقباً به این سوی مرز نیز سرایت می‌کنند. از سوی دیگر به دلیل فاصله مرزها از مراکز سیاسی، اداری و اقتصادی، معمولاً خیلی کندتر از سایر نواحی از مزایای توسعه کشور بهره‌مند می‌شوند.

در حال حاضر نیز ایران با ۱۵ کشور مرز مشترک خشکی و آبی دارد که در برخی از این مرزها امنیت کامل به معنی فقدان عبور و مرور غیر مجاز افراد، کالا و غیره، وجود ندارد و در نتیجه به دلائل نفوذ پذیر بودن این مرزها امنیت در مناطق مرزی و حتی داخل کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی مورد تهدید واقع می‌شود و چالش‌های متعددی را به لحاظ امنیتی و اقتصادی به همراه دارد. به ویژه در مرزهایی که کشور آن سوی مرز دارای شرایط خاصی باشد همانند مرز ایران و عراق بدلیل وجود شرایط داخلی عراق و حضور اشغالگران خارجی یا مرزهای شرقی ایران که به دلیل وضعیت خاص کشور افغانستان نتوانسته به نقش اصلی خود که ممانعت از اقدامات ناخواسته است جامه عمل بپوشاند. محرومیت مناطق مرزی به همراه مسائل و مشکلات آن سوی مرزها از جمله عوامل مهمی هستند که باعث ناامنی در مناطق مرزی کشور می‌شود که نیاز به ژرف نگری علمی و داشتن نگاهی راهبردی به مرز و منطقه مرزی دارد تا این‌که ناامنی‌ها کنترل، تنظیم و مقابله شود.

کلید واژه‌ها

امنیت، امنیت ملی، تهدید، مرز، جرایم مرزی، کنترل، وضعیت امن

*. دانشجوی مقطع دکتری و پژوهشگر دفتر تحقیقات کاربردی مع ط.ب.ب. ناجا

مقدمه

مسائل مرزی و نقشی که این حوادث و نحوه رسیدگی به آن‌ها در روابط فی ما بین جمهوری اسلامی ایران با هر یک از همسایگان و در نهایت در صحنه سیاست بین‌المللی دارد، همواره مورد توجه بوده و به همین انگیزه جهت اجرای مطلوب و شایسته و به موقع خط‌مشی سیاسی روز دولت و جلوگیری از اعمال سلیقه‌های مختلف در مرز و انجام تدابیر و پشتیبانی‌های به موقع در امور مرزی و ایجاد امنیت کامل در مرزها و نیز افزایش اقتدار جمهوری اسلامی ایران می‌بایست علاوه بر تدوین قوانین و مقررات مرزی دقیق و ایجاد تعهدات و همکاری‌های بین‌المللی با کشورهای همسایه، مأمورینی را در مرزها به‌عنوان مرزبان بگمارد؛ که رسالت اصلی مرزبانان در مرز، رسیدگی سریع به مسائل مرزی می‌باشد. در مرزهای ایران با کشورهای همسایه متغیرهایی از قبیل عوامل تغییر دهنده در وضعیت طبیعی عبور خط مرز یا ایجاد ابهام در آن، مشکلات مرزنشینان خودی در رابطه با مرزنشینان و نیروهای مرزی کشور همسایه، تجاوزات محدود نظامی، استرداد مجرمین، رسیدگی و حل و فصل حوادث و اتفاقات مرزی مانند رفت و آمدهای مجاز و غیرمجاز، قاچاق کالا و مواد مخدر، برقراری امنیت در مناطق مرزی وجود دارد که با توجه به شرایط و ویژگی‌های مرزهای ایران با کشورهای همسایه بالاترین حد تنوع در مشکلات مرزی به چشم می‌خورد که در حد خود انحصاری می‌باشد. با توجه به متغیرهای فوق و ارتباطات و تعاملات مرزی با کشورهای همسایه، بروز مشکلات در مرز امری طبیعی و اجتناب ناپذیر است. رسیدگی و حل و فصل چالش‌ها و تهدیدهایی که در مرز رخ می‌دهد در حفظ تمامیت ارضی کشور و ایجاد امنیت در مناطق مرزی الزامی و ضروری می‌باشد. رسیدگی به چالش‌ها و وقایع مرزی و جلوگیری از اتلاف هزینه و وقت و از بین رفتن آثار و علائم چالش‌ها و همچنین در راستای استیفای حقوق دولت و اتباع مرزنشین و تأمین امنیت مناطق مرزی از مهمترین اهداف اصلی پلیس مرزبانی کشور می‌باشد. عوامل مرزبانی به‌عنوان جزئی از نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران که در پاسگاه‌ها و برجک‌های مرزی مستقر هستند وظیفه دارند نسبت به کنترل و مراقبت از مرزها و حفظ آثار و علائم باقیمانده از حوادث مرزی و برقراری امنیت کامل در مرزها اقدام نمایند. بنابراین شناسایی چالش‌ها و

چشم‌اندازهای پیش روی امنیت مرزهای کشور می‌تواند در تامین امنیت پایدار با صرف هزینه و زمان کمتر و موثرتر، کمک شایانی بنماید که در این مقاله سعی شده در حد مقدور به این موارد پرداخته شود.

روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش حاضر از نوع تحلیل اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد که طی آن مفاد منابع موجود مرتبط با ماموریت‌ها و حوزه‌های عملکردی ناجا در تامین امنیت مرزها و کنترل موثر مرزها مورد پژوهش و تحلیل قرار گرفته است. منابع مورد استفاده در تحقیق حاضر شامل قوانین و مقررات مرتبط و منابع آماری موثق و همچنین منابع علمی که در قسمت منابع مقاله به آن‌ها اشاره شده است. ابزار گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر فیش برداری است و نتایج تحلیل داده‌های حاصل از ابزار پژوهش به تفکیک و طبقه بندی در زمینه‌های مورد نظر مرتبط با چالش‌های مرز و کنترل پایدار مرزها منظور گردیده است.

اصول و مبانی پژوهش

اصول و مبانی حاکم بر امنیت عمومی و انضباط اجتماعی موثر در تامین امنیت و کنترل مرزهای کشور توسط پلیس که در این پژوهش مورد نظر قرار گرفته‌اند عبارتند از:

مبانی	<ul style="list-style-type: none"> - قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - چشم انداز بیست ساله کشور - قانون برنامه چهارم کشور و ناجا - ماموریت‌ها و تدابیر ابلاغی پلیس مرزبانی - آئین نامه‌ها و مقررات مرزبانی ناجا - طرح جامع مرزبانی ناجا - سایر کتب و مقالات مرتبط با مباحث کنترل و امنیت مرز 	
۳	اصل جامعه محوری :	امنیت یک تولید اجتماعی است که به میزان بلوغ و احساس مسئولیت و مشارکت جامعه قابل حصول است و از طریق مردم و برای مردم قابل تامین و پایدار سازی است.
	اصل تقدم پیشگیری بر برخورد:	تا آسیب پذیری انسانی وجود دارد مجرم وجود دارد و تا مجرم است ارتکاب به جرم امری بدیهی است لذا باید از مجرم به جرم و از جرم به موقعیت‌های جرم خیز و از موقعیت‌های جرم خیز به عوامل زمینه ساز جرم و موقعیت ساز عبور کرد .
	اصل تقدم امنیت نرم افزاری بر امنیت سخت افزاری:	پیشگیری و کنترل باید بر اقتدار اطلاعاتی و روش‌های غیر مستقیم مبتنی باشد نه قدرت و حضور و مواجهه مستقیم

نظم ایستا و راکد، نظم مطلوب جوامع در حال توسعه و در حال گذار نیست، لذا پلیس نیز باید از نظم و امنیت، تلقی پویا داشته و انعطاف لازم را برای پویایی‌های مختلف نظم در جامعه داشته باشد.	اصل پویایی و انعطاف:
نظم و امنیت موسمی و مقطعی و منحصر به زمان و مکان و طبقه‌های خاص نیست چیزی است که باید عادلانه و بدون تبعیض بر سر همه شهروندان سایه گستر باشد.	اصل گستره و فراگیری امنیت:
نظم و امنیت اجتماعی مقوله‌ای فرا بخشی است که همه دستگاه‌ها و نهادها به نوعی در تولید، نگهداری و توسعه آن دخیل می‌باشند لذا همکاری و هماهنگی ارگانیک و هم راستایی کارکردها در این جهت اهمیت فوق العاده دارد.	اصل همکاری و هماهنگی ارگانیک:
نظم و امنیت خواسته‌ای دائمی و در اولویت است که بدون نهادینه شدن و ریشه داشتن در بطن و متن جامعه نمی‌تواند پایدار بماند.	اصل نهادمندی و پایداری:
پلیس با جان و مال و ناموس مردم سرو کار دارد و غفلت از سرعت عمل لازم و دقت و صحت عمل لازم، با مأموریت آن کاملاً در تعارض است.	اصل سرعت، دقت و صحت عمل:
نظم و امنیت پدیده‌هایی اجتماعی هستند، و پدیده اجتماعی تک بعدی و تک عاملی نیست، بلکه محصول سیستم‌ها و زنجیره‌هایی از مولفه‌ها و علل و عواملی هستند که ملاحظه همه آن‌ها در نظر و عمل یعنی تصمیم‌سازی و اجرا الزامی است.	اصل جامع‌نگری:
فعالیت پلیس در محیط اجتماعی و پی‌گیری مأموریت‌هایی بسیار متنوع و بسیار گسترده، در قالب یک پلیس عمومی و متکی به سلیقه و تجربه صرف نمی‌گنجد. لذا نگاه کارشناسانه و محققانه در نظر، و رفتار حرفه‌ای - تخصصی در عمل، لازمه آن است.	اصل رویکرد علمی - تخصصی:
نظم و امنیت، مطلوب همگانی است و بر هر خواسته دیگری ترجیح دارد بلکه هر خواسته مشروع دیگری در پرتو وجود نظم و امنیت قابل تعقیب است. لذا نباید تحت الشعاع گفتمان جناحی و سیاست زده قرار گیرد.	اصل فراجناحی بودن:
جغرافیای جرم و بزه، سازمان و سامان مناسبی از پلیس را برای مواجهه می‌طلبد لذا آمایش سرزمینی پلیس باید قابل انعطاف و انطباق با جغرافیای مأموریت باشد.	اصل آمایش سرزمینی:
پلیس، امین و محل اعتماد و طرف مشورت مردم است و در منظر و مرآی مردم فعالیت می‌کند. لذا بهره‌مندی پلیس از نظارت همگانی بر خود، باعث تقویت متقابل اعتماد و کارآیی در طرفین خواهد شد.	اصل مشارکت و نظارت عمومی:
ساز و کارهای سنتی، در جامعه وارد شده به سپهر مدرن که دارای دسترسی به تکنولوژی‌های روز می‌باشد بتدریج کفایت و کارآمدی خود را از دست می‌دهند، لذا نوین‌سازی سیستم‌ها، روش‌ها و ابزارها یکی از مقتضیات توفیق پلیس در محیط عملیاتی جدید آن می‌باشد.	اصل مدرن‌سازی:

چارچوب مفهومی - نظری موضوع

تعاریف، مفاهیم و انواع مرز

مرزهای سیاسی مهمترین عامل تشخیص و جدایی واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است در ضمن وجود همین خطوط است که وحدت سیاسی را در یک سرزمین که

ممکن است فاقد هرگونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد، ممکن می‌سازد، خطوط مرزی خطوط اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تهدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند چنانچه منظور از واحد سیاسی دولت باشد، خطوطی که سرزمین یک دولت را از دولت همسایه جدا می‌سازد، به مرزهای بین‌المللی معروفند، مرزهای بین‌المللی در شکل و نوع مناسبات سیاسی، اقتصادی میان دولت‌ها نقش برجسته‌ای بر عهده دارند و مرزها، کنش متقابل مرزنشینان را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهند. بطور خلاصه می‌توان مرز را این‌گونه تعریف کرد:

«آخرین حد قلمرو زمینی، هوایی، دریایی و تحت الارضی هر کشور را مرز آن کشور می‌گویند. مرز خط فرضی و قراردادی است که به منظور تعیین حدود یک واحد سیاسی (کشور) و روی زمین و اسناد مرزی مشخص می‌شود.»

انواع مرزهای زمینی

۱- از نظر پیدایش و تطبیق آن‌ها با گروه‌های قومی و زبانی شامل:

الف) مرزهای پیشتاز و مرزهای پیش از سکونت

ب) مرزهای تطبیقی

ج) مرزهای تحمیلی

۲- از نظر تطابق با عوارض طبیعی:

د) مرزهای طبیعی

ه) مرزهای هندسی

کارکردهای مرز

- مرزها کارکردهای مختلفی دارند، که عبارتند از:
- جداکنندگی: مرزها بین دو نظام سیاسی، دو حاکمیت، دو فرهنگ و دو ملت، جدایی می‌اندازند.
 - یکپارچه‌سازی: مرزها سازنده چارچوب و فضایی هستند که افراد ملت درون آن آمیخته و یکسان می‌شوند.
 - تفاوت‌سازی: مرزها تفاوت تجلی فضایی، سطح توسعه، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دو کشور را نشان می‌دهد.

- کشمکش: مرزها کانون برخورد دولت‌ها و ملت‌های رقیب و متخاصم مجاور یکدیگرند. وجود تفاوت و تضاد قومی، نژادی و فرهنگی، دینی، تصرف خاک، امکانات حمل و نقل و منافع اقتصادی، ادعاها و مانند آن می‌توانند آتش درگیری و جنگ را در منطقه مرزی میان دو همسایه برافروزند.
 - ارتباط: مرزها کانون ارتباط ملت‌ها و دولت‌ها با یکدیگرند. این ارتباط به صورت رسمی و غیررسمی و در زمینه‌های مختلف برقرار می‌شود. ارتباط رسمی از طریق نقاط مرزی به نام گمرک و ارتباط غیر رسمی از همه رخنه‌ها و منافذ مرزی برقرار می‌شود پدیده قاچاق کالا و مسافر در ارتباط غیررسمی جای دارد. موارد زیر را می‌توان از دیگر کارکردهای مرز دانست.
 - مرز عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است.
 - مرز می‌تواند وحدت سیاسی را در یک سرزمین که ممکن است فاقد هرگونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد ممکن سازد.
 - مرزهای بین‌المللی در شکل‌دهی مناسبت‌های سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها نقش برجسته‌ای بر عهده دارند.
 - مرزها کنش متقابل مرزنشینان را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهند. بطوری‌که شکوفایی و زوال شهرها و حوزه آن‌ها در مجاورت مرز بستگی به نقش‌های جدیدی دارد که برای آن‌ها پدید می‌آید یا برعکس حوزه طبیعی آن‌ها را بر هم می‌زند.
 - مرزها بر اساس کارکرد امنیتی که دارند به مرزهای خوب یا نامناسب تقسیم می‌شوند. بدیهی است همه انواع مرز برخی ویژگی‌های مثبت و برخی خصایص منفی دارند که باید با عنایت به مقایسه این ویژگی‌ها کارکرد آن‌ها را ارزیابی کرد مرزها مختلف قادرند مسائل مربوط به حمله و دفع را تغییر دهند و این کارکرد نظامی مرزهاست.
- پرسکات^۱ معتقد است «مرزها کارکردهای چندگانه‌ای دارند. نظامی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی. مرزهایی که دو گروه از یک قوم را جدا می‌کنند ممکن است خود علتی شوند برای برهم زدن آرامش و ایجاد نهضت‌های جدایی طلبانه.

دکتر مجتهدزاده، معتقد است که مرزها برای اثبات حقوق یک دولت بر یک قلمرو خاص تشکیل شده است. یکی از کارکردهای اقتصادی مرزها این است که محدوده معینی را مشخص می‌کند تا قوم از آن محدوده بهره‌برداری اقتصادی کند و مانع نفوذ و دخالت و استفاده اقتصادی سایرین از این محدوده شود.

امنیت و کنترل مرز (تئوری‌ها و نظریه‌ها)

مرز در مفهوم **نظریه قطب رشد**، دورترین نقاطی است که شعاع تأثیرات توسعه قطب رشد به آنجا می‌رسد. بر این اساس مرز به منطقه‌ای اطلاق می‌شود که کمترین بهره‌مندی از تشعشعات توسعه این قطب رشد را دریافت می‌کند. به این ترتیب مناطق مرزی اغلب مناطق محروم‌تر، توسعه نیافته‌تر و عقب‌مانده‌تر به شمار می‌روند.

در تحلیل استنباطی مرز از دیدگاه **نظریه مرکز پیرامون**، چنین بر می‌آید که مرزها به دلیل واقع شدن در حواشی مناطق پیرامونی و دور بودن از مرکز اولاً مورد بی‌توجهی کامل قرار می‌گیرند، چرا که امکان بهره‌برداری از منابع آن‌ها کمتر از مناطق نزدیک به مرکز است. ثانیاً به دلیل این بی‌توجهی، حداقل منابع موجود این مناطق نیز به سوی مناطق مرکزی یا مناطق نزدیک‌تر به آن تمایل می‌یابند.

در چارچوب نظریاتی که در زمینه برخورد با تهدیدات داخلی و چگونگی بسیج قابلیت‌های کاهش ضریب آسیب‌پذیری امنیتی مطرح شده است، **نظریه توسعه محور** است. این دیدگاه که در دهه شصت طرح شد، به طور عمده بر مقوله‌های اقتصادی و غیر راهبردی (نظامی) مبتنی است و با نام «مک‌نامارا»^۱ وزیر امور خارجه وقت آمریکا در زمان ریاست جمهوری کندی، همراه شد.

وی تعریف کلاسیک از امنیت را به باد انتقاد گرفته و استدلال کرد که منابع تامین سطح مطلوب امنیت برای دولت آمریکا، در کنار متغیرهای نظامی، باید از طریق توجه و تاکید بر مولفه‌های رشد اقتصادی و سیاسی، چه در داخل آمریکا و چه در کشورهای در حال توسعه، تامین شود. به سخن دیگر، به زعم نامارا، جوهر و ذات امنیت «پیشرفت» است. به نحوی که همگام با توسعه و ترقی این مفهوم (پیشرفت) می‌توان شاهد تقویت و توسعه امنیت بود. از نظر وی، جامعه‌ای که فاقد سطح توسعه یافتگی مطلوبی باشد به طور دائم در معرض بروز

1. Mc. Namara

بحران‌هایی است که بر اثر ناامنی اقتصادی و فقر، یعنی بی‌اعتمادی، تشنج داخلی و خشونت به طور مستقیم در جامعه انعکاس می‌یابند

بدین ترتیب با اتخاذ و اجرای این راهبرد، نه تنها می‌توان بر رفاه و آسایش مرزنشینان کمک کرد بلکه موجبات امنیت پایدار مرزها به ویژه مرزهای که بیشتر در معرض ناامنی‌اند فراهم کرد.

کنترل مطلوب مرزها

در کنترل مطلوب مرزها چندین عامل موثر هستند:

- ۱- سازماندهی مناسب که بر اساس آن نیروهای مرزی متناسب با شرایط مرزی باشند و در تمامی نقاط حساس حضور یابند.
- ۲- تجهیزات مناسب که باید متناسب با شرایط فیزیکی و جوی بوده و تحرک و حضور سریع نیروهای مرزی را در کوتاه‌ترین زمان در هر نقطه‌ای که در مرز لازم باشد، تامین نماید.
- ۳- کارکنان مناسب که باید به مبانی نظام حاکم مومن و معتقد بوده و در انجام وظیفه انگیزه قوی داشته و به مسائل امنیتی مرز حساس و نسبت به منافع ملی کشور و مسایل مرز شناخت داشته و به تامین آسایش مرزنشینان و امنیت مرز علاقمند باشند البته باید در ازای خدمت آنان چنان که شایسته و بایسته است به حقوق و مزایا و امکانات رفاهی توجه شود.

کنترل مرز و امنیت مرزها

امنیت مرزی به معنای جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل و نقل کالا و حیوانات اهلی با رعایت ضوابط قانونی و از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است. بدیهی است امنیت مرزها پشتوانه‌ای محکم برای امنیت با ابعاد متنوعش در داخل کشور است و هرگونه ناامنی در مرز قادر است در سیستم‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی داخل کشور اختلال ایجاد نماید و در مقابل امنیت مطلوب قادر است در حد خود در امنیت مرزی و داخلی کشور سهم بسیار برجسته‌ای

را به خود اختصاص دهد. اکنون باید دید عوامل موثر در امنیت مرزی کدام‌ها هستند و مظاهر و عوامل ناامنی مرز چیست؟ در یک نگاه کلی به نظر می‌رسد چند عامل در امنیت مرزی موثر باشند که در ذیل به هر یک از آنها می‌پردازیم:

۱- وضعیت روابط سیاسی دو کشور همسایه در مرز

اختلاف‌های سیاسی عمیق باعث می‌شود دولت‌ها با همه امکانات سعی در ناآرام کردن مرز کنند. شکل حادثه این است که روابط خصمانه سیاسی موجب شود هر یک از دولت‌ها همسایه در پی آن باشند که مخالفان طرف مقابل را حمایت یا تجهیز کنند و زمینه ناامنی مرز را فراهم آورند و سرانجام در بدترین وضعیت جنگ فیزیکی پیش آید و دیگر امنیت مرزی مفهومی نداشته و کاملاً از بین برود.

۲- میزان اعمال حاکمیت دولت کشور همسایه در قلمرو خود

برای امنیت مرز ضرورت دارد که دولت‌های هر یک از کشورهای همسایه اعمال حاکمیت قوی در منطقه سرزمینی خود داشته باشند. اگر یکی از کشورهای همسایه به عللی مانند:

- ناآرامی‌های داخلی که باعث عدم تمکین مأموران دولتی یا اتباع آن کشور از حکومت مرکزی می‌شود.
- مشکلات اقتصادی که باعث عدم سرمایه‌گذاری مناسب در مرز می‌شود.
- فساد اداری و مالی که عدم اجرای قوانین و مقررات در مرزها را به دنبال خواهد داشت.
- وجود حکومت‌های ملوک الطوایفی که باعث عدم هماهنگی و اعمال سلیقه‌های مختلف در مرزها می‌شود، نتواند در سراسر مرزهای خود اعمال حاکمیت قوی نماید امنیت مرزها بر هم می‌خورد یا دچار اختلال می‌شود.

۳- مسائل اقتصادی

وجود اختلاف فراوان در قدرت اقتصادی دو کشور همسایه که منجر به تفاوت قابل توجه قیمت کالا، خدمات و تسهیلات و بازار کالا در دو سوی مرز می‌گردد، باعث خواهد شد تا

اغلب اتباع کشوری که از توان اقتصادی ضعیف‌تری برخوردار هستند اقدام به حمل قاچاق کالا یا تردد غیر قانونی از مرز به منظور استفاده از بازار کار و همچنین استفاده از خدمات و تسهیلات موجود در آن سوی مرز بنمایند.

۴- وابستگی قومی و مذهبی مرز نشینان دو طرف مرز

چنانچه مرز نشینان دو سوی مرز از یک قوم و طایفه بوده و خویشاوندی هم بین آنان وجود داشته باشد به ویژه اگر ازدواج‌های جدیدی هم بین مرز نشینان دو طرف مرز انجام گیرد، رفت و آمدهای غیر قانونی وجود خواهد داشت. مخصوصاً اگر مرز مشترک در منطقه خشکی و آبادی‌های محل سکونت مرز نشینان در دو سمت مرز یکسان باشد، انگیزه و علاقه قوی‌تری در رفت و آمد بین دو طرف و عبور غیر قانونی از مرز به وجود خواهد آورد.

۵- مظاهر امنیت مرزی

- تردد اشخاص از دروازه‌های رسمی و غیر رسمی مطابق با آئین‌نامه‌های تصویب شده
- حمل و نقل کالا از دروازه‌های مجاز و مطابق با آئین‌نامه‌های گمرکی
- عدم حمل مواد مخدر و سایر کالاهای غیر مجاز از مرزهای غیر مجاز
- همکاری مرزبانان دو کشور همسایه در زمینه‌های مختلف توافق شده
- برهم نخوردن آرامش مرزی و عدم درگیری‌ها و اختلاف‌های مرزی
- وجود ارتباطات و مبادلات قانونی مردم (اهالی) در دو سوی مرز
- اجرای قوانین و آئین‌نامه‌های مرزی مصوبه برای مأمورین مرزی و دیگران.

۶- مرز، استقلال و تمامیت ارضی

خطوط مرزی که مشخص کننده حدود یک واحد سیاسی می‌باشد. در واقع عامل مهم به وجود آورنده وحدت سیاسی در یک سرزمین که ممکن است فاقد هر گونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد، نیز هست اصولاً مرزهای هر کشور صرفنظر از اینکه حافظ موجودیت آن نظام است، بزرگترین تاثیر را در امنیت و استقلال آن مملکت دارد. بدین لحاظ هرگونه تغییر در خطوط مرزی با دقت بسیار مورد توجه قرار می‌گیرد، اصل ۷۸ قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران اهمیت موضوع را چنین بیان می‌دارد: هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور به شرط اینکه یک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزد و به تصویب —مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.

۷- مرز و حاکمیت ملی

مرزهای هر کشور در واقع حدود و ثغور حاکمیت آن کشور است و وضعیت آن‌ها نشان دهنده قوت یا ضعف آن حاکمیت می‌باشد به عبارت دیگر مرزهای کنترل شده حاکمیت دولت را در تمامی قلمرو آن کشور تثبیت می‌نماید و بر عکس، هرگونه ضعفی در مرزها موجب وارد آمدن خدشه بر حاکمیت کشور در اثر تجاوزها و تردهای بی‌روال خواهد شد. خلاصه این که کنترل مرز اگر بر اساس سیاست‌های صحیح و دقیق و با مراقبت کامل انجام پذیرد، موجب حاکمیت دولت می‌گردد.

۸- مرز و امنیت داخلی

هر دولتی که بخواهد در داخل کشور امنیت برقرار کرده و شرایط و امکانات سازندگی را فراهم کند، باید از مرزهای مطمئن برخوردار باشد در غیر این صورت مشکلاتی ناشی از ناامنی که از مرزها نشات می‌گیرد مانع هرگونه سازندگی و پویایی در کشور خواهد بود. امنیت داخلی کشور هنگامی به نحو مطلوب برقرار می‌شود که نسبت به مرز اهتمام به عمل آید و اقتدار نظام در مرز تجلی یابد.

۹- مرز و اقتصاد

مرزهای هر کشور تاثیر عمیقی بر چگونگی فعالیت‌های اقتصادی، روابط و مبادلات مرزی مرزنشینان و نقش برجسته‌ای در شکل‌دهی مناسبت‌های اقتصادی میان دولت‌ها به عهده دارد، وضعیت مرزها در اوضاع اقتصادی داخل کشور نقش تعیین کننده‌ای دارد و ابعاد تاثیرگذاری مرزها بر اقتصاد کشور بسیار گسترده است؛ به طوری که مرزهای باز و کنترل نشده باعث به هم ریختگی ارکان اقتصادی کشور خواهد شد.

بنابراین برای اینکه در داخل کشور شرایط و امکانات لازم برای شکوفایی اقتصادی فراهم آید، باید مرزهای مطمئن و کنترل شده وجود داشته باشد؛ در غیر اینصورت مسائل و مشکلات ناشی از عدم کنترل مرزها مانع گسترش و توسعه امور اقتصادی کشور می‌شود. و خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر پیکر اقتصاد کشور وارد خواهد ساخت، به ویژه این که وجود ضعف اقتصادی کشورهای همسایه و مرزنشینان و انگیزه‌های سودجویی قاچاقچیان بر دامنه این تاثیرهای منفی می‌افزاید.

۱۰- مرز و دیپلماسی

مرزهای بین‌المللی در شکل‌دهی مناسبت‌های میان دولت‌ها نقش برجسته‌ای دارند و بدین لحاظ که در آن امکان بروز اختلاف و منازعه سیاسی وجود دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۱۱- مرز و تبلیغات و ایدئولوژی

تبلیغات در جهان امروز که عصر ارتباطات نام گرفته از ابزار اصلی توسعه فرهنگ و ایدئولوژی محسوب می‌شود؛ درست است که بخش مهمی از آن از طریق رادیو و تلویزیون قابل ارائه می‌باشد، ولی به علت محدودیت‌هایی که دارد و عامه مردم در هر زمان قادر به استفاده از آن نمی‌باشند، بخش مخرب و تاثیرگذار آن از طریق مرزهای باز به داخل کشور منتشر می‌گردد. لذا داشتن مرزهای کنترل شده و مطمئن می‌تواند در ممانعت از نفوذ تبلیغات مضر و گسترش فرهنگ مبتذل و ایدئولوژی مسموم نقش اساسی را ایفا نماید.

۱۲- مرز و قدرت نظامی

در طول تاریخ استفاده از نیروهای نظامی همواره موثرترین ابزار برای تحمیل اراده یک کشور بر کشور دیگر محسوب می‌گردید؛ اما امروزه از این ابزار پُر هزینه به جای استفاده مستقیم به طور غیر مستقیم بهره گرفته می‌شود و در این راستا نقش نیروهای مرزی که جزئی از نیروهای نظامی محسوب می‌گردند، کاملاً محسوس است. نیروهای مرزی قوی و کارآمد می‌تواند مانع هرگونه تفکر تجاوزکارانه شود و از درگیری و مخاصمه‌های بین دو

کشور همسایه به میزان قابل توجهی جلوگیری به عمل آورد و به عنوان مظهر و نمود قدرت نظامی کشور تجلی یابد

مرزها و امنیت مرزی در ایران (گذشته، حال و آینده)

بطور کلی، مرز و مرزبانی تاریخچه‌ای بسیار دیرینه دارد. بشر از زمانی که برای زندگی و تأمین نیازهای خود محدوده‌ای را انتخاب نمود، برای حفظ حدود و منافع خویش حریمی را در نظر گرفته و در مقابل تعدی و تجاوز دیگران از حریم و سرزمین خویش پاسداری و دفاع نموده است

با تشکیل اجتماعات و شکل‌گیری حکومت‌ها، هر حکومتی برای خود سرزمین و قلمروی تعیین نمود و نهایت سرزمین خود را "سرحد" یا مرز نامید و برای حفظ و مراقبت از سرحدات کشور خویش مرزدارانی را به کار گرفت که از تعدی و تجاوز دیگران جلوگیری و از مرزهای قلمرو حکومت خود مراقبت و محافظت نماید. در کشور ایران، قبل از سال ۱۲۰۷ هجری شمسی مراقبت و محافظت از مرزها و حل مسایل فوری به عهده عشایر مرزنشین بود. حکومت مرکزی، امور مرزی را به سران عشایر سپرده بود و سران عشایر نیز ضمن مراقبت از مرزها و انجام سایر امور مرزی به اختلافات مرزی نیز رسیدگی می‌کردند. از سال ۱۲۰۷ تا سال ۱۳۰۷ هجری شمسی مراقبت از مرزها به عهده عشایر بود و سران عشایر ضمن تأمین امنیت مرزها به روش عشایری اختلافات مرزنشینان را حل و از منافع آنان دفاع می‌کردند. از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۲۰ هجری شمسی که در کشور ارتش منظم شکل گرفت، مراقبت از مرز و سایر امور مرزی به یگان‌های ارتش مقیم مناطق مرزی محول شد. فرماندهان یگان‌های مرزی با عنوان‌های کمیسر سرحدی و کلانتر مرز و وظایف مرزی را انجام می‌دادند. از سال ۱۳۲۵ تا سال ۱۳۲۶ هجری شمسی امور مرزی به وزارت کشور محول شد و فرمانداران شهرهای مرزی وظایف مربوط به مرزبانی را انجام می‌دادند. از سال ۱۳۲۶ تا سال ۱۳۴۲ هجری شمسی اداره کل مرزبانی از وزارت کشور جدا شد و در تابعیت وزارت جنگ قرار گرفت و یگان‌های ارتشی با استقرار در منطقه‌های مرزی وظایف مرزبانی را انجام می‌دادند. از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۷۰ مجدداً وظایف مرزبانی به ژاندارمری سابق محول گردید. توضیح این‌که در سال ۱۳۶۶ حدود ۴۰۰ کیلومتر از مرزهای جنوب شرقی کشور به منظور مبارزه با قاچاق مواد مخدر به کمیته انقلاب اسلامی واگذار شد که در سال

۱۳۶۹ مجدداً به ژاندارمری اعاده گردید. در سال ۱۳۷۰ هجری شمسی با ادغام نیروهای انتظامی و تشکیل ناجا، امور مرزبانی به اداره کل مرزبانی در تابعیت معاونت امنیت ناجا محول گردید. در سال ۱۳۷۹ با عنایت خاصی که مقام معظم رهبری به مرز و مرزبانی داشتند و با همت بلند فرماندهی وقت ناجا، فرماندهی مرزبانی به عنوان یک واحد مستقل اجرایی و عملیاتی در تابعیت مستقیم فرماندهی ناجا سازماندهی و متعاقب آن هنگ‌های مرزی با سازمان جدید در مناطق مرزی تشکیل و وظایف مربوطه را انجام می‌دهند.

مرزهای جمهوری اسلامی ایران نیز دارای خصیصه‌های متعددی است که محرومیت و توسعه نیافتگی شدید و ضعیف و نامتعادل و اقتصادی-فرهنگی این مناطق نسبت به مناطق مرکزی و پایین بودن سطح درآمد این نواحی از متوسط‌های کشور از عمده ویژگی‌های آن است. همچنین ناامنی در کشورهای همجوار ایران (احمدوند و دیگران، ۱۳۸۲) و بی‌ثباتی یا ضعف شدید در ایجاد ثبات کامل سیاسی، اداری، اقتصادی در اغلب کشورهای همسایه که فقدان کنترل کامل مرزها را به همراه دارد از جمله مواردی است که باعث اتلاف منابع و بروز مشکلات حاد در مناطق مرزی می‌گردد.

جمهوری اسلامی ایران با ۱۵ کشور مرز مشترک خشکی و آبی دارد. در برخی از این مرزها امنیت کامل به معنی فقدان عبور و مرور غیر مجاز افراد، کالا و غیره، وجود ندارد و در نتیجه به دلایلی نفوذ پذیر بودن این مرزها امنیت در مناطق مرزی و حتی داخل کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی مورد تهدید واقع می‌شود؛ به ویژه در مرزهایی که کشور آن سوی مرز دارای شرایط خاصی باشد. مانند مرز ایران و عراق بدلیل وجود شرایط نه جنگ و نه صلح یا مرزهای شرقی ایران که به دلیل وضعیت خاص کشور افغانستان نتوانسته به نقش اصلی خود که ممانعت از اقدامات ناخواسته است جامه عمل بپوشاند. در چنین شرایطی با ورود غیر مجاز افراد از گذرگاه‌ها و معابر غیر قانونی و انجام اعمال خلاف قانون از قبیل عبور مواد مخدر و سلاح توسط این افراد امنیت در مناطق حاشیه مرز مورد تهدید واقع می‌شود. علاوه بر آن در نواحی مرزی کشور نوعی داد و ستد غیر قانونی کالا صورت می‌گیرد که از آن به قاچاق تعبیر می‌شود و دلیل عمده آن این است که ساکنان مرزی اغلب افرادی هستند که زمینه‌های مساعد برای اشتغال پیدا نکرده‌اند، آن عده هم که خواستار کسب درآمد ناشی از فعالیت‌های اقتصادی سالم هستند، عمدتاً دست به مهاجرت می‌زنند. بدین ترتیب محرومیت مناطق مرزی به همراه مسائل و مشکلات آن

- سوی مرزها از جمله عوامل مهمی هستند که باعث ناامنی در مناطق مرزی کشور می‌شود که نیاز به ژرف نگری علمی دارد تا این که ناامنی‌ها کنترل، تنظیم و مقابله شود.
- به طور کلی ویژگی‌های کلی مرزهای جمهوری اسلامی ایران به شرح زیر می‌باشد:
- امروزه کشور جمهوری اسلامی ایران در جنوب غربی آسیا بین ۲۵ تا ۴۰ درجه عرض شمالی و ۴۴ تا ۶۴ درجه طول شرقی قرار دارد که از لحاظ موقعیت جغرافیایی مانند پلی قاره آسیا را به اروپا و آفریقا مرتبط می‌سازد به همین علت نقش بسیار حساسی را در سیاست منطقه جنوب غربی آسیا ایفا می‌کند.
 - یکی از مهم‌ترین عوامل طبیعی که در تاریخ آفرینی کشور می‌تواند مؤثر واقع شود وسعت اراضی است. کشور ایران با وسعت تقریبی ۱/۴۸۱/۱۹۵ کیلومتر مربع از گسترش قابل ملاحظه‌ای برخوردار است ولی در عین حال مسئله گستردگی طول مرزها افزایش تعداد نیروهای مسلح را به دنبال دارد.
 - نوع مرزها بر حسب این که طبیعی یا مصنوعی، زمینی یا دریایی باشند و بر حسب این که پوششی برای حفظ مقابل مناطق حیاتی کشور تشکیل دهند عامل بسیار مؤثری در دفاع از کشور و تامین کننده امنیت خواهد بود، این در حالی است که مرز طبیعی به مراتب بهتر از مرز مصنوعی قابل دفاع می‌باشد.
 - تهدید حدود و مرزبندی کشور جمهوری اسلامی ایران با همسایگان بیشتر در زمان ضعف حکومت‌های وقت ایران انجام گردیده و خطوط مرزی بدون توجه به سیمای فرهنگی، قومی و جغرافیایی انسانی نواحی و تنها بر اثر سیاست‌های مغرضانه استکبار جهانی تعیین شده است. کشور ایران با طول مرز تقریبی ۸۷۵۵ کیلومتر با ۱۵ کشور به شرح زیر همسایه می‌باشد: از شمال با پنج کشور ترکمنستان، قزاقستان، روسیه، جمهوری آذربایجان و ارمنستان (ارتباط ایران با قزاقستان و روسیه تنها از طریق دریای خزر است)؛ از غرب با دو کشور ترکیه و عراق؛ از جنوب با ۶ کشور عربستان سعودی، کویت، بحرین، قطر، امارات متحده عربی و عمان. (از طریق خلیج فارس و دریای عمان)؛ از شرق با دو کشور افغانستان و پاکستان.
 - موقعیت خاص ژئوپلیتیکی کشور جمهوری اسلامی ایران و عوامل مختلفی که اغلب ریشه در آن سوی مرزها دارد بر امنیت مرزها تأثیر گذار است. جدول شماره (۱)، وضعیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران با همسایگان را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱): وضعیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران با همسایگان

ردیف	نام کشور همسایه	طول تقریبی مرز مشترک			تعداد عایم مرزی			ملاحظات
		فشکی	رودخانه‌ای	دریایی	جمع کل	اصلی	عایم مرزی فرعی	
۱	پاکستان	۷۵۱	۲۲۷	-	۹۷۸	۲۵۶	۵۵	۳۱۱
۲	افغانستان	۷۰۹	۲۳۶	-	۹۴۵	۱۸۳	۱۶	۱۹۹
۳	ترکمنستان	۷۹۸	۴۰۷	-	۱۲۰۵	۱۶۲	۴۷۰	۶۳۲
۴	قزاقستان	-	-	۷۸۰	۷۸۰	-	-	سواحل ایران در دریای خزر
۵	فدراتیو روسیه	-	-	-	۷۸۰	-	-	مماسیه شده است (۱)
۶	جمهوری آذربایجان	۱۷۵	۵۸۴	-	۷۵۹	۱۳۸	۲۸۷	۴۲۵
۷	ارمنستان	-	۴۸	-	۴۸	۶	۱۸	۲۴
۸	ترکیه	۵۴۵	۳۵	-	۵۸۰	۵۱۷	۴۰	۵۵۷ (۲)
۹	عراق	۱۲۵۸	۳۵۱	-	۱۶۰۹	۱۲۵	۶۰۷	۷۳۲
۱۰	کویت	-	-	-	-	-	-	طول سواحل ایران در فلیج فارس و دریای عمان به استناد فورهای کوچک منشعب از فلیج فارس و طول سواحل جزایر ایران در فلیج فارس مماسیه شده است. (۱)
۱۱	عربستان	-	-	-	-	-	-	
۱۲	بحرین	-	-	-	-	-	-	
۱۳	قطر	-	-	-	-	-	-	
۱۴	امارات متحده عربی	-	-	-	-	-	-	
۱۵	عمان	-	-	-	-	-	-	
جمع کل	۱۵ کشور	۴۷۳۶ کیلومتر	۱۸۸۸ کیلومتر	۲۹۴۰ کیلومتر	۹۰۶۴ کیلومتر	۱۳۸۷	۱۱۴۹۳	۲۸۸۰

چالش‌های و تهدیدهای پیش روی کنترل مرزهای ایران

با توجه به اینکه کشور جمهوری اسلامی ایران با کشورهای مختلف همجوار دارای مرزهای مشترک و بعضاً دارای مرزهای بسیار طولانی آبی و خاکی است و هر کدام از این کشورها نیز دارای ویژگی‌های اجتماعی اقتصادی سیاسی و محیطی متفاوتی می‌باشند، از این رو می‌توان گفت که در هر یک از مرزها نیز با کشورهای همجوار، مرزهای کشور دچار چالش‌های متعدد و مختلفی است که در جدول شماره (۲) به آن‌ها پرداخته شده است:

جدول شماره (۲): چالش‌ها و تهدیدات پیش‌روی کنترل مرزهای ایران

چالش‌ها و تهدیدات	چالش‌ها و تهدیدات موجود در مرز مشترک با کشورهای همسایه
<p>۱- توسعه نیافتگی مراکز جمعیتی حاشیه مرز از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی</p> <p>۲- همجواری با ایالت بی ثبات و توسعه نیافته بلوچستان پاکستان</p> <p>۳- قاچاق گسترده سوخت، مواد مخدر و سایر کالاها ی گمرکی</p> <p>۴- وجود تردهای گسترده غیر مجاز مرزی (به دلیل مهاجرت مردم شبه قاره هند) در اغلب مناطق مرزی، بخصوص میرجاوه، پیشین، کوهک و ریمدان</p> <p>۵- حضور و فعالیت گسترده اطلاعاتی ایادی قدرت‌های استکباری فرا منطقه‌ای و پشتیبانی لجستیکی و اطلاعاتی آنان از اشراز و گروه‌های مسلح معاند نظام</p> <p>۶- بر خورداری قاچاقچیان و اشراز مسلح از کمک و حمایت برخی طوایف و عشایر منطقه</p> <p>۷- عدم نظارت و همکاری مناسب طرف پاکستانی در کنترل مطلوب مرزهای مشترک به صورت دوجانبه</p>	پاکستان
<p>۱- ضعف دولت افغانستان و عدم توان مناسب آن کشور در ایجاد امنیت کامل در داخل و مرزها</p> <p>۲- فقر شدید اقتصادی و تردد غیرقانونی مردم افغانستان به دلایل خاص و در پوشش‌های مختلف به انگیزه کار، مهاجرت و... به خاک جمهوری اسلامی ایران (به نحوی که کشور افغانستان در ده ساله اخیر با رشد منفی جمعیت مواجه شده است)</p> <p>۳- کشت گسترده مواد مخدر و قاچاق مسلحانه آن به داخل خاک جمهوری اسلامی ایران و تبعات منفی امنیتی حاصل از آن نظیر گروگانگیری و...</p> <p>۴- قرار گرفتن سرچشمه آب رودخانه‌های مرزی هیرمند و هریرود (تجن) در خاک افغانستان و پای بند نبودن مسئولین آن کشور به قراردادهای پروتکل‌ها و حق آب‌های تعیین شده.</p> <p>۵- عدم معرفی مرزبانان افغانی به طور رسمی و مشکلات ناشی از این امر در رسیدگی و حل و فصل مسائل مرزی فیما بین</p> <p>۶- حضور گسترده نیروهای فرا منطقه‌ای در خاک افغانستان و عملیات اطلاعاتی و تحریک‌آمیز ایادی آنان علیه جمهوری اسلامی ایران.</p> <p>۷- اختلاف مرزی دو کشور در محدوده دروازه مرزی دو غارون فیما بین علائم مرزی</p>	افغانستان
<p>۱- فعالیت اطلاعاتی و اقتصادی ایادی آمریکا و رژیم صهیونیستی در خاک جمهوری ترکمنستان.</p> <p>۲- عدم وجود تطابق بین مرتع و دام در بخش‌های عمده‌ای از نوار مرزی و گرایش مرزنشینان ایرانی برای تعلیف احتسام به آن سوی مرز و تبعات منفی سیاسی و امنیتی ناشی از این امر</p> <p>۳- وجود فساد و فحشا در آن سوی مرز و گرایش تعدادی از جوانان ایرانی و رانندگان ترانزیت برای مسافرت به لحاظ بی‌بند و باری‌های جنسی</p> <p>۴- وجود قرابت‌های مذهبی و قومی و گرایش‌های پان ترکیسم (از نوع ترکمنی) که احتمال بهره برداری سوء قدرت‌های فرا منطقه‌ای در این رابطه وجود دارد.</p> <p>۵- نرخ بالای بیکاری جوانان دو سوی مرز و فقر گسترده مردم مرزنشین در طرف ترکمنستان و اختلاف فاحش قیمت مواد مخدر در دو سوی مرز و احتمال گرایش مردم مرزنشین به قاچاق مواد مخدر</p> <p>۶- کشیده شدن بخشی از مشکلات قاچاق مسلحانه مواد مخدر در خاک افغانستان به محدوده سه جانبه مرز مشترک در دهانه ذوالفقار و گروهان مرزی پل خاتون</p> <p>۷- مشکلات دو کشور در تعیین محدوده دوجانبه دریا و تعیین رژیم حقوقی دریای خزر</p>	ترکمنستان

ادامه جدول شماره (۲): چالش‌ها و تهدیدات پیش‌روی کنترل مرزهای ایران

چالش‌ها و تهدیدات موجود در مرز مشترک با کشورهای همسایه	چالش‌ها و تهدیدات موجود در مرز مشترک با کشورهای همسایه
<p>چالش‌ها و تهدیدات</p> <p>۱- عدم تعیین رژیم حقوقی دریای خزر بین پنج کشور ساحلی و مشکلات ناشی از این امر برای کنترل مطلوب مرزها</p> <p>۲- صید بی رویه ماهیان خاویاری توسط کشورهای ساحلی (به طور غیر مجاز) با توجه به کیفیت منحصر به فرد این گونه در سطح جهان و کاهش ذخایر ماهیان خاویاری</p> <p>۳- ورود آلودگی‌های زیست محیطی از رودخانه‌های جاری به دریای خزر به خصوص از طریق رود ولگه و آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های اکتشافی نفت توسط کشورهای ساحلی</p> <p>۴- گسترش حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای در دریای خزر تحت پوشش‌های مختلف همکاری با کشورهای کوچک ساحلی نظیر آذربایجان و ترکمنستان</p> <p>۵- انجام پاره‌ای از فعالیت‌های قاچاق به طور محدود در مرز آستارا در ساحل غربی و در منطقه مختومقلی در حاشیه شرقی</p>	<p>دریای خزر</p>
<p>۱- طرح مسأله نظیر پان ترکسیم، آذربایجان بزرگ و گرایش تعدادی از مرزنشینان به تبلیغات ضد فرهنگی انجام شده در این رابطه .</p> <p>۲- ادامه تنش و درگیری بین نیروهای ارمنستان و آذربایجان بر سر مسائل قره باغ و اشغال حدود ۱/۸ از خاک آذربایجان توسط نیروهای ارمنستان در حاشیه مرزهای مشترک به طول ۱۴۰ کیلومتر</p> <p>۳- وجود مراکز فساد و فحشا در آن سوی مرز گرایش تعدادی از جوانان ایرانی برای مسافرت به خاک کشورهای هم جوار به لحاظ بی بند باری‌های جنسی و بعضاً قاچاق مشروبات الکلی و سایر اقلام ضد فرهنگی.</p> <p>۴- فعالیت‌های اطلاعاتی و جاسوسی ایادی آمریکا و رژیم صهیونیستی در خاک آذربایجان و تبلیغات منفی انجام شده علیه ایران.</p> <p>۵- عدم تعیین رژیم حقوقی دریای خزر و مشکلات ناشی از این امر برای کنترل مطلوب مرزها</p> <p>۶- وجود روابط خویشاوندی بین ساکنین برخی از مناطق مرزی و پاره‌ای تردهای غیر مجاز و فعالیت‌های قاچاق در بخشی از مشترک با آذربایجان.</p> <p>۷- فعالیت‌های ارمنه افراطی تحت عنوان دانشک با هدف تشکیل ارمنستان بزرگ و وجود چالش بین آن‌ها و دولت‌های ترک زبان (ترکیه و آذربایجان)</p>	<p>آذربایجان و ارمنستان</p>
<p>۱- حضور و فعالیت عناصر پ.ک.ک در حاشیه مرزهای دو کشور تبلیغات سیاسی و ضد فرهنگی آنان در بین مردم مرزنشین و حمایت مسلحانه از قاچاقچیان مرزی .</p> <p>۲- صعب العبور بودن بخش اعظم نوار مرزی، عدم توسعه جاده‌های مرزی در بخش‌های خاص و کمبود امکانات نیروهای مرزی برای کنترل مطلوب مرز در فصول سرد سال .</p> <p>۳- عدم توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی و فعالیت گسترده مرزنشینان خودی و کشور مقابل در امر قاچاق سوخت، کالا، سلاح و مهمات، اتباع کشورهای ثالث و...</p> <p>۴- موضوع تشکیل کمیته‌های فرعی امنیتی و دخالت مسئولین محلی در امورات مرزبانی که موجب تضعیف موقعیت آنان در حل و فصل مسائل مرزی فی ما بین گردیده است.</p> <p>۵- افزایش تولید سلاح‌های شکاری و کمری توسط کارخانجات ترکیه و ورود آن‌ها به خاک جمهوری اسلامی ایران به طریق مختلف .</p> <p>۶- افزایش حضور نظامی ترکیه در حاشیه مرزهای مشترک با هدف سرکوبی عناصر پ.ک.ک.</p> <p>۷- عضویت کشور ترکیه در پیمان ناتو و همکاری‌های نظامی امنیتی آن کشور با کشورهای غربی، ایالات متحده آمریکا و رژیم صهیونیستی .</p> <p>۸- وجود مسئله پان ترکسیم و حمایت برخی محافل قدرتمند ترکیه از این موضوع.</p> <p>۹- وجود اختلاف ارضی در نقاط خاصی از مرز نظیر: (حد فاصل علامم مرزی ۷۱-۷۲-چشمه قانلی بابا) (حد فاصل علامم مرزی ۳۹-۴۰- یاریم قبه) که حدود ۴۰ سال از بروز آن‌ها سپری شده و علی رغم طرح در اجلاس‌های گوناگون مرزی تاکنون به نتیجه مثبت نرسیده است .</p>	<p>با ترکیه</p>

ادامه جدول شماره (۲): چالش‌ها و تهدیدات پیش‌روی کنترل مرزهای ایران

چالش‌ها و تهدیدات	چالش‌ها و تهدیدات موجود در مرز مشترک با کشورهای همسایه
<p>۱- حضور گسترده عناصر پ.ک.ک (پژاک) در بخش شمالی مرز مشترک و فعالیت‌های نظامی و تبلیغاتی آنان، طرح مسئله کردستان بزرگ و خودمختاری کردها و حمایت مسلحانه از قاچاقچیان.</p> <p>۲- عدم توسعه مطلوب مراکز جمعیتی حاشیه مرز و بیکاری گسترده در بین مردم مرز نشین.</p> <p>۳- وجود زمینه مناسب در خاک عراق برای فعالیت تعدادی از مرزنشینان در امر قاچاق (کالا، مشروبات الکلی، اقلام تهاجم فرهنگی، سلاح، انسان و ...).</p> <p>۴- گرایش ضمنی برخی از اقوام مرزنشینی (عرب و کرد) به آسوی مرزها با توجه به تبلیغات سوء انجام شده.</p> <p>۵- عدم حضور رسمی مرزبانان عراقی و مشکلات ناشی از این موضوع در کنترل دو جانبه مرز.</p> <p>۶- وجود میادین گسترده مین در بخش عمده‌ای از مناطق مرزی.</p> <p>۷- جابجایی و از بین رفتن تعداد زیادی علائم مرزی در طول جنگ تحمیلی و مشخص نبودن خط مرز برای مرزنشینان و نیروهای غیرتخصصی</p> <p>۸- حضور گسترده نیروهای فرامنطقه‌ای در خاک کشور عراق تبعات منفی ناشی از فعالیت‌های سوء اطلاعاتی ایادی آنان</p> <p>۹- حضور عناصر معاند نظام در خاک عراق نظیر منافقین، کومله، دمکرات، خبات، خلق عرب، جنبش التحریر و ... و فعالیت‌های تبلیغی و نظامی آنان علیه جمهوری اسلامی ایران</p> <p>۱۰- مشکلات ایجاد شده توسط راهزنان مسلح عراقی در اروندرود و خورعبد اله برای شناورهای ایرانی</p>	عراق
<p>۱- افزایش روز افزون فعالیت برخی از مرزنشینان سواحل جنوبی در امر قاچاق (کالای گمرکی، سوخت، انسان، احشام، موادمخدر، مشروبات الکلی و کالاهای ضد فرهنگی)</p> <p>۲- ورود غیر مجاز شناورهای صیادی کشورهای بیگانه به حریم آبی جمهوری اسلامی ایران به منظور صید غیرمجاز</p> <p>۳- تخلیه اغلب جزایر مرزی از سکنه بومی به دلایل مختلف به خصوص در جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و سیری که بعضاً مورد ادعای کشور امارات متحد عربی قرار می‌گیرد.</p> <p>۴- وجود بنادری نظیر خصب و ارس‌الخیمه در سواحل کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس که به عنوان سر پل انتقال کالاهای قاچاق به داخل خاک جمهوری اسلامی ایران عمل می‌نماید.</p> <p>۵- اقدامات ضد فرهنگی انجام شده در سطح تعدادی از کشورهای حاشیه جنوب خلیج همیشه فارس در رابطه مطرح نمودن عنوان مجعول خلیج عربی</p> <p>۶- اختلاف سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی بین سواحل شمالی و جنوبی خلیج فارس و تاثیر نامطلوب این در گرایش‌های مردم بومی منطقه</p> <p>۷- نامناسب بودن امکانات شناوری و اسکله‌ای نیروهای مرزی و گارد ساحلی جمهوری اسلامی ایران با توجه به گستردگی مرزهای آبی کشور در مقایسه با گاردهای ساحلی کشور کوچک حاشیه جنوبی</p> <p>۸- واگذاری بخشی از مأموریت‌های قانونی (ناجا- مرزبانی) به ارگان‌های نظیر نیروی دریایی ارتش، سازمان بنادر کشتیرانی و ... به دلیل ضعف امکانات و مشکلات گارد ساحلی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>۹- فعالیت نامحسوس تبلیغاتی عناصر وهابی در بین مرزنشینان اهل سنت جمهوری اسلامی ایران با اهداف سوء (که از سوی بیگانه حمایت می‌شوند)</p>	مرزهای جنوبی کشور

چالش‌های تعیین کننده، اساسی و اولویت دار در مرزهای کشور

- حضور گسترده نیروهای فرامنطقه‌ای در خاک کشورهای همسایه از جمله عراق، افغانستان، امارات، گرجستان و ... و تبعات منفی ناشی از فعالیت‌های سوء اطلاعاتی ایادی آنان؛

- گرایش ضمنی برخی از اقوام مرزنشینی (عرب و کرد) به آن سوی مرزها با توجه به تبلیغات سوء انجام شده؛
- قاچاق و ترانزیت گسترده مواد مخدر و سایر کالاهای گمرکی؛
- کنترل مرز به صورت سنتی و کلاسیک و عدم بهره‌گیری از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی پیشرفته امروزی و کنترل از راه دور مرزهای کشور؛
- عدم توسعه مطلوب مراکز جمعیتی حاشیه مرز و بیکاری گسترده در بین مردم مرزنشین؛
- صعب‌العبور بودن بخش اعظم نوار مرزی، عدم توسعه جاده‌های مرزی در بخش‌های خاص و کمبود امکانات نیروهای مرزی برای کنترل مطلوب مرز در فصول سرد سال؛
- عدم توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی و فعالیت گسترده مرزنشینان خودی و کشور مقابل در امر قاچاق سوخت، کالا، سلاح و مهمات، اتباع کشورهای ثالث و...؛
- وجود میادین گسترده مین در بخش عمده‌ای از مناطق مرزی؛
- جابجائی و از بین رفتن تعداد زیادی علائم مرزی در طول جنگ تحمیلی و مشخص نبودن خط مرز برای مرزنشینان و نیروهای غیرتخصصی؛
- فعالیت نامحسوس تبلیغاتی عناصر وهابی در بین مرزنشینان اهل سنت جمهوری اسلامی ایران با اهداف سوء که از سوی بیگانه حمایت می‌شوند؛
- اختلاف سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی بین سواحل شمالی و جنوبی خلیج فارس و تاثیر نامطلوب آن در گرایش‌های مردم بومی منطقه ؛
- توسعه نیافتگی مراکز جمعیتی حاشیه مرز از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛
- همجواری کشور با ایالت بی‌ثبات و توسعه نیافته سایر کشورهای همسایه همانند همجواری با ایالت بلوچستان پاکستان و..؛
- عدم نظارت و همکاری مناسب کشورهای همجوار در کنترل مطلوب مرزهای مشترک به صورت دو جانبه؛
- وجود برخی بحران‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی در آن سوی مرزها؛
- وجود اختلافات و تنش‌های سیاسی بین دولت مردان برخی از کشورهای همسایه؛
- ضعف حاکمیت برخی دولت‌های همسایه در مرزها و مناطق مرزی مربوطه؛
- وجود سوداگران مرگ و باندهای قاچاق مواد مخدر و کالا در داخل و خارج از کشور؛

- وجود سیاست‌های استکباری مخالف نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و دنباله‌روی معدودی از اشخاص و گروه‌ها از آن‌ها؛
- ضعف اقتصادی و فرهنگی مرزنشینان به‌ویژه مرزنشینان آن‌سوی مرزها که نمونه‌های آن از موارد شامل کشت و ترانزیت مواد مخدر و درگیری داخلی می‌باشد؛
- هر یک از موارد فوق می‌توانند ناهنجاری‌ها و تنش‌های ارضی، مرزی، نظامی، امنیتی، سیاسی و اقتصادی را در کوتاه مدت و یا دراز مدت در مرزها و یا داخل کشور به وجود آورند که می‌بایست در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها در خصوص مرز مورد توجه کافی قرار بگیرند.

جمع‌بندی بررسی و تحلیل چالش‌های حوزه کنترل موثر مرزها در ایران

بررسی تحلیل چالش‌های داخلی و خارجی کنترل موثر مرزها در ایران به اختصار در جداول شماره (۲) و (۳) ارائه شده است.

جدول شماره (۳): بررسی و تحلیل چالش‌های داخلی

چالش‌های داخلی							چالش‌های اساسی
محریمیت و عدم توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی	کنترل مرز به صورت سنتی و کلاسیک و عدم ایستاده گیسوری از فن‌آوری‌های نوین	گرایش ضمنی برخی از اقوام مرزنشین به آن‌سوی مرزها	وجود باندهای قاچاق مواد مخدر و کالا و سوداگران مرز	وجود معادین گسترده از مناطق مرزی	جابجایی و از بین رفتن تعداد زیادی علامت مرزی و مصالح‌سور بودن بخش اعظم اقوام مرزی	کمبود نیرو و عدم وجود انگیزه برای ادامه خدمت در مناطق مرزی	
بسیار تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	تعیین کننده	کدام چالش تعیین کننده‌تر است
بسیار فوری با توجه به نقش آن در امنیت مرزها	بسیار فوری در کنترل موثرتر و کم هزینه‌تر مرز	فوری	فوری	توجه به این میدان در اولویت قرار گیرد	توجه به این مورد در اولویت قرار گیرد	فوری	کدام چالش‌ها فوری‌ترند
ضعف اقتصادی - اجتماعی و عدم توجه کافی به این مناطق	ضعف علمی - کارشناسی و نظریات متخصصین	وجود اقوام در آن طرف مرزها، احساس عدم تعلق مکانی و عرف ملی	کثرت مواد مخدر در افغانستان، ضعف اقتصادی مرزنشینان و سیاست‌های اقتصادی دولت	جنگ ایران و عراق و...	فرسایش و جابجایی توسط رودخانه، سیل زلزله، جنگ و... کوهستانی بودن درگیری‌های فراوان	دور بودن از مرکز، محرومیت مناطق مرزی، مخاطرات و درگیری‌های فراوان	ریشه اصلی
پیش‌بینی متعارف علمی و کارشناسی را دارد	پیش‌بینی متعارف کار علمی و کارشناسی را دارد	پیش‌بینی متعارف کار علمی و کارشناسی را دارد	پیش‌بینی و ظرف نگری خاصی را هم در سطح ملی و هم در سطح بین المللی دارد	پیش‌بینی ندارد	پیش‌بینی خاصی ندارد	پیش‌بینی متعارف کار علمی و کارشناسی را دارد	پیش‌بینی حمل چالش
کنکم به ایجاد امنیت پایدار در مرزها	کنترل کم هزینه تر، سهل‌تر و سریعتر و دقیقتر مرزها	ایجاد امنیت در این مناطق به مشاغل فعال - خود مرزنشینان	چلوگری از خسارات اقتصادی، کمک به اقتصاد ملی، نقش فعال در مسائل بین المللی	شدن هموطنان، استفاده از اراضی بین اختلافات مرزی بین دو کشور همسایه و...	چلوگری از ایجاد اختلافات مرزی بین دو کشور همسایه و...	ایجاد انگیزه و تمایل برای خدمت در مناطق مرزی و تامین امنیت مرزها	دستاوردهای حل چالش
نداشتن دیدگاه توسعه‌ای به مناطق مرزی	عدم وجود نیروی متخصص و علمی کافی به فن‌آوری‌های پیشرفته امروزی	عدم تعلق خاطر مکانی و عرف ملی اقوام	ادامه کشت مواد مخدر در کشور همسایه و سیاست‌های اقتصادی دولت و همسایگان	محدودیت خاصی ندارد	محدودیت خاصی ندارد	محدودیت علمی و اجرایی و مالی دارد	محدودیت‌های مواجهه با چالش
لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	ضرورت جلب حمایت دیگران
دولت محترم و تمامی دستگاه‌های زیرمجموعه، مجلس شورای اسلامی، قوه قضائیه	وزارت علوم، دولت محترم، ستاد کل م وزارت کشور مجلس شورای اسلامی	وزارت کشور مجلس شورای اسلامی دولت محترم	وزارت امور خارجه دولت محترم ستاد مبارزه با مواد مخدر ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز وزارت بازرگانی	دستگاه‌های نظامی مرتبط با موضوع	دستگاه‌های نظامی و غیر نظامی مرتبط با موضوع	وزارت کشور مجلس شورای اسلامی و سازمان‌ها	مراکز ذی نفوذ در حل چالش
تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	توجه بین المللی به مواد مخدر	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	روش‌های میان‌بر

جدول شماره (۴): بررسی و تحلیل چالش‌های خارجی

چالش‌های خارجی							چالش‌های اساسی
عدم همخوانی سیاست‌های اقتصادی و گبرگی و اجتماعی و فرهنگی بین کشورهای همسایه با ایران	همجواری کشور با ایالت بی‌ثبات و توسعه نیافته سایر کشورهای همسایه	وجود برخی بحران‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی در آن‌سوی مرزها	ضعف حاکمیت برخی دولت‌های همسایه در مرزها و مناسبات مرزی مربوطه	وجود اختلافات و تنش‌های سیاسی بین دولت‌های همسایه از کشورهای همسایه	وجود سیاست‌های استکباری مخالف نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران	حضور گسترده نیروهای فرامنطقه‌ای در خاک کشورهای همسایه	
بسیار تعیین کننده است	بسیار تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	تعیین کننده	بسیار تعیین کننده	کدام چالش تعیین کننده تر است
بسیار فوری	فوری	بسیار فوری	فوری	فوری	فوری	بسیار فوری	کدام چالش فوری‌تر است
تبعیت کشورهای از سیاست‌های مختلف اجتماعی اقتصادی	محروریت و عدم توجه به مناطق مرزی اقتصادی	سیاست‌های استکباری در منطقه	ریشه‌های تاریخی	جاه طلبی برخی از حکام منطقه و نفوذ بیگانگان	ترس و ضدیت با نظام مردم سالار اسلامی	وجود نفست و موقعیت راهبردی منطقه	ریشه اصلی
پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی متعارف و کار کارشناسی در سطح بین‌المللی را دارد	پیچیدگی چالش
رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی	امنیت منطقه‌ای به نفع ایران	امنیت منطقه‌ای به نفع ایران	امنیت منطقه‌ای به نفع ایران	امنیت منطقه‌ای به نفع ایران	بیداری اسلامی و نشان دادن عزت و کرامت اسلامی	دستیابی به امنیت و اقتدار پایدار در منطقه	دست‌آوردهای حل چالش
محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی	-	محدودیت‌های ویژه در هر کشور همسایه	-	جاه طلبی برخی از حکام منطقه و نفوذ بیگانگان	اختلافات ایدئولوژیکی	عدم مشخص بودن انگیزه و اهداف آنها	محدودیت‌های مواجهه با چالش
لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	لازم	ضرورت جلب حمایت دیگران
وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	وزارت امور خارجه و دولت محترم و درگیر سازمان‌های مرتبط	مراکز ذی‌نفع در حل چالش
تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	تجربیات سایر کشورها و سازمان‌ها	روش‌های میان‌بر

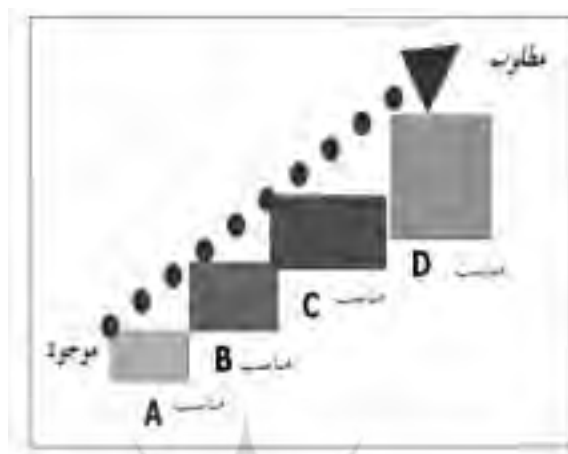
چشم انداز اولیه در صورت ادامه روند موجود

همانطور که بیان گردید، اهمیت تأثیرات مستقیم و گسترده مرزهای کشور (جمهوری اسلامی ایران)، بر استقلال و تمامیت ارضی، حاکمیت ملی، امنیت داخلی، اوضاع اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و ایدئولوژی، دیپلماسی و نیروی نظامی و نیز بر شرایط داخلی و خارجی کشور و کشورهای همسایه انکار ناپذیر است، از این رو در صورت ادامه روند موجود و عدم برنامه‌ریزی اصولی و نداشتن نگاه راهبردی به تامین امنیت و کنترل مرزهای کشور و عدم توجه لازم به ویژه به سازمان‌ها و نهادهای درگیر در کنترل مرزها از جمله نیروی انتظامی می‌توان انتظار ایجاد موارد ذیل به عنوان نتیجه منطقی این بی‌توجهی‌ها را داشت:

- افزایش ناامنی در مناطق مرزی کشور و مورد تهدید واقع شدن امنیت در مناطق حاشیه مرز؛
 - کاهش اقتدار نظام به دلیل عدم توانایی در کنترل موثر مرزها و ایجاد زمینه برای سوء استفاده سایر کشورهای قدرت طلب و زورگو منطقه‌ایی و فرامنطقه‌ایی؛
 - اختلال در امنیت اقتصادی به دلیل افزایش داد و ستدهای غیر قانونی به صورت قاچاق کالا و از دست رفتن بیش از دو میلیون فرصت شغلی؛
 - افزایش تردد غیر مجاز افراد از گذرگاه‌ها و معابر غیر قانونی؛
 - افزایش انجام اعمال خلاف قانون از قبیل عبور مواد مخدر و سلاح توسط این افراد؛
 - افزایش صدمات و تلفات جانی و مالی به نیروهای نظامی و انتظامی؛
 - کاهش جدی امنیت اخلاقی و اجتماعی و بدتر شدن وضعیت اجتماعی - فرهنگی جامعه با افزایش انواع ناهنجاری‌های اجتماعی و ورود انواع آلات و ادوات غیراخلاقی و افزایش تهاجم فرهنگی؛
 - خروج منابع از کشور، افزایش تعداد بیکاران و برهم خوردن تعادل نیروی بازار کار، بی انگیزگی در صنایع تولیدی داخلی و مرگ زود هنگام صنعت؛
 - افزایش حملات تروریستی و شرورانه از سوی معاندین و گروهک‌های ضد انقلاب و برهم زدن امنیت و ثبات جامعه؛
- در مجموع می‌توان گفت که عوامل فوق و عدم توسعه یافتگی و محرومیت مناطق مرزی به همراه مسائل و مشکلات آن سوی مرزها از جمله عوامل مهمی هستند که باعث افزایش ناامنی و بروز برخی مشکلات و حوادث هم در داخل کشور و هم در مناطق مرزی در آینده می‌گردد که نیاز به ژرف‌نگری علمی دارد؛

چشم‌انداز مطلوب

بطور کلی چشم‌انداز مطلوب با توجه به مجموعه مباحثی که از کنکاش در وضع موجود، بررسی امکانات و توانایی‌ها و نیز محدودیت‌های محیط و سازمان در حال و آینده به دست می‌آید و بوسیله طی کردن یک سری از مراحل مختلف در آینده قابل دستیابی است.

شکل شماره (۱): چشم انداز مطلوب

از این رو می‌توان با توجه مجموعه مباحثی که مطرح گردید چشم انداز مطلوب کنترل مرزهای ایران را با انجام یک‌سری از اقدامات و راه‌کارهای مناسب در آینده چنین توصیف نمود:

- ۱- ثبات و امنیت کامل اجتماعی - اقتصادی در مرزهای کشور و ایجاد شرایط مناسب برای کار و فعالیت مردم منطقه از نظر امنیتی؛
- ۲- افزایش اقتدار و حاکمیت نظام جمهوری اسلامی ایران در بین کشورها و نیروهای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و درجهان؛
- ۳- کنترل کلیه مرزهای کشور از راه دور و از طریق فناوری‌های مدرن و جدید دورسنجی؛
- ۴- توسعه و تجهیز نیروهای محافظ مرزها از نظر تجهیزات و امکانات حفاظتی، امنیتی و دفاعی و به روز کردن فناوری و تجهیزات مورد استفاده این نیروها در جهت کنترل بهینه مرزها؛
- ۵- افزایش رونق اقتصادی کشور از طریق جلوگیری از ورود و خروج کالاهای اجناس غیرمجاز و کاهش تردهای غیرمجاز افراد؛
- ۶- افزایش توانایی‌های اقتصادی در مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران و فراهم بودن زمینه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی مرز و مرزنشینان؛

- ۷- افزایش اعتماد مرزنشینان به نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و ایجاد زمینه‌های همگرایی در بین آنان به منظور پیشبرد اهداف عالی نظام در رابطه با تامین امنیت مرز و مشارکت مرز نشینان در امنیت مرزها؛
- ۸- ارتقاء ظرفیت بهره‌گیری از نهادهای بین‌المللی در راستای مبارزه با قاچاق موادمخدر، انسان، سلاح و ...؛
- ۹- افزایش ظرفیت مناسب در بخش‌های تولیدی کشور در راستای تولید تجهیزات ویژه کنترلی مرز، نظیر: رادارهای مراقبت الکترونیکی، دوربین‌های حرارتی، دید در شب، دید در روز، شناور، موتورسیکلت، پرورکتور برد بلند، تجهیزات غواصی، بالگرد و هواپیمای سرنشین‌دار و بدون سرنشین و...؛
- ۱۰- افزایش روابط دوستانه با اغلب کشورهای همجوار و تعامل مناسب با آن کشورها به منظور انجام اقدامات مشترک در مرزها و کنترل مطلوب مرزها با کمک هم؛

راه‌کارها و اقدامات عملی موثر در کنترل مرز

به منظور جلوگیری یا کاهش بروز حوادث مرزی راه‌کارها و اقداماتی در دو سطح ملی و در سطح ناجا به شرح زیر می‌توان انجام داد:

راهکارها و اقدامات در سطح ملی

- ایجاد هماهنگی و توسعه تفاهم نامه‌ها و قراردادهای بین‌المللی با کشورهای همجوار برای رفع مشکلات مناطق مرزی و سرحدات با توجه به وضعیت و سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی هر دو کشور همسایه؛
- شناسایی مسائل و مشکلات مناطق مرزی و مرزنشینان و تدوین و ارایه طرح‌ها و پیشنهادات مناسب به منظور توسعه و بهبود وضعیت مناطق مرزی و مرزنشینان و توسعه بازارچه‌های مرزی؛
- تفهیم و اطلاع رسانی مقررات مرزی به مرزنشینان با استفاده از تمامی امکانات موجود در محل مانند انجام سخنرانی در اجتماعات، نصب تابلوهای هشدار دهنده در محل‌های مناسب، تشکیل جلسات با معتمدین محلی و...؛
- ایجاد انسجام و هماهنگی بین سازمان‌ها و نهادهای درگیر و موثر (کشوری و لشکری) در کنترل و تامین امنیت مرزها از جمله دولت محترم و دستگاه‌های زیر مجموعه

آن‌ها مانند وزارت بازرگانی، وزارت کشور و مجلس شورای اسلامی، ستاد مبارزه با مواد مخدر، شورای عالی امنیت ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام و قوه قضاییه و....

راه‌کارها و اقدامات در سطح ناجا:

- تهیه و تدوین طرح‌های توسعه‌ای و اجرای تمهیدات لازم در جهت کنترل موثر نوار مرزی؛
- استفاده از مشارکت و حمایت مردم محلی و مرزنشینان در جهت حفظ و کنترل مناطق مرزی؛
- تنظیم برنامه‌های زمان‌بندی شده جهت استفاده از حداکثر منابع و امکانات موجود در مناطق بلافصل مرزی با کشورهای همجوار؛
- هماهنگی کامل با مرزبانان و مأمورین مرزی کشور مقابل در چارچوب قراردادهای فی‌مابین؛
- ارتقاء توانمندی‌های مأمورین تحت امر از جهات مختلف عقیدتی روحی، اطلاعاتی، جسمانی، آموزشی، مالی و استفاده از اصل تشویق و تنبیه به منظور ترغیب بیشتر مأمورین تحت امر به انجام بهتر وظایف محوله؛
- جمع‌آوری اطلاعات لازم از اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی مرزنشینان در دو سوی مرز و بهره‌برداری مناسب از اطلاعات جمع‌آوری شده در مواقع مناسب؛
- تعیین حدود و شناسایی منطقه استحفاظی و پیش‌بینی محل‌های مناسب برای دیده‌بانی مستمر از مرز در مواقع مختلف و چگونگی اعزام نیروها و انجام عملیات به منظور کنترل مطلوب مرز؛
- اطلاع‌رسانی سریع، دقیق و شفاف از آخرین قوانین و مقررات و راه‌کارهای مرزی و سیاست روز دولت و استفاده مناسب از مفاد آن‌ها در خصوص کاهش اتفاقات مرزی و ارایه پیشنهادهای لازم در مورد تدوین مقررات جدید یا تجدید نظر، اصلاح قوانین و مقررات موجود.

منابع:

- دره میر، حیدر (۱۳۸۳)، "فصلنامه جغرافیایی نظامی - امنیتی"، سال دوم شماره ۱.
- قلی زاده ابراهیم (۱۳۸۳)، "نقش بازارچه‌های مرزی در ایجاد امنیت در مرزهای مشترک سیاسی کشور"، فصلنامه جغرافیای نظامی و امنیتی سال دوم، شماره ۱.
- _____ (۱۳۷۶)، "مجموعه مقالات ارائه شده در همایش توسعه و امنیت عمومی"، تهران، معاونت امنیتی و انتظامی وزارت کشور، جلد اول، دوم و سوم.
- احمدی، بهروز (۱۳۸۴)، "تامین و مراقبت از مرز"، تهران، دانشگاه علوم انتظامی، معاونت آموزش، موسسه انتشاراتی جهان جام جم.
- تیموری، محبوب (۱۳۸۴)، "اجرای معاهدات مرزی"، تهران، دانشگاه علوم انتظامی، معاونت آموزش، موسسه انتشاراتی جهان جام جم.
- رضایی، غلام رضا (۱۳۸۴)، "رسیدگی به مسائل مرزی"، تهران، دانشگاه علوم انتظامی، معاونت آموزش، موسسه انتشاراتی جهان جام جم.
- صناعی، ابراهیم (۱۳۸۴)، "اصول و مبانی مرزبانی"، دانشگاه علوم انتظامی، معاونت آموزش، موسسه انتشاراتی جهان جام جم، تهران.
- کریمی پور، یدالله (۱۳۷۶)، "روش شناخت مناطق استراتژیک"، تهران، پژوهش پایه‌ای، مرکز تحقیقات استراتژیک دفاعی.
- میرحیدری (مهاجرنی) (۱۳۸۲)، "اصول و مبانی جغرافیای سیاسی"، تهران، امیرکبیر.
- _____ (۱۳۸۵)، "طرح جامع مرزبانی ناجا"، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، فرماندهی پلیس مرزی
- _____ (۱۳۸۵)، "فرماندهی پلیس مرزی - طرح جامع مرزبانی - نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران"، فرماندهی پلیس مرزی.
- سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران

- سند راهبردی ناجا، دفتر تحقیقات طرح و برنامه و بودجه ناجا
- قانون برنامه‌های اول، دوم، سوم و چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران
- Bachrach, D. G. , & Jex, S. M. (2000) "*Organizational citizenship and mood*": 6), 656- 668.

